

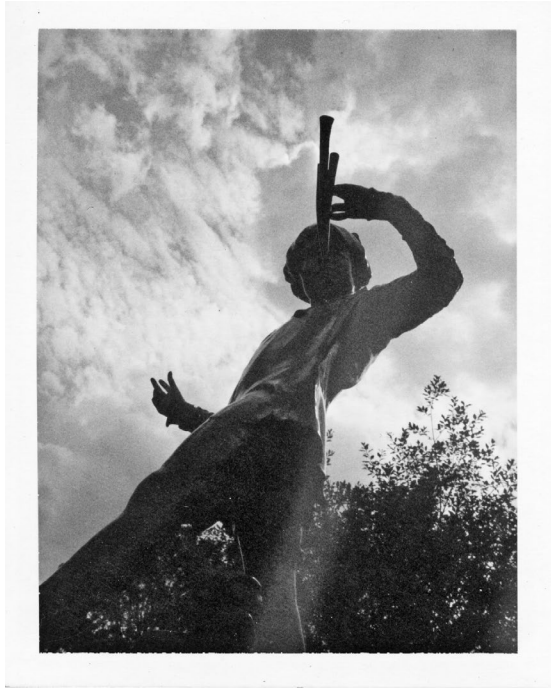
Patti Smith

Chléb andělský

DOKOŘÁN

Patti Smith

Chléb andělský

Patti Smith

Chléb andělský

Copyright © 2025 by Patti Smith

Translation © Martin Pšenička, 2025

Cover photo © 1977, Lynn Goldsmith

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce (první elektronické).

Z anglického originálu *Bread of Angels* přeložil Martin Pšenička.

Redakce Tereza Kodlová.

Odpovědný redaktor Jan Kárník.

Obálka (s použitím fotografie Lynn Goldsmith), grafická úprava, sazba a konverze do elektronické verze Michal Puhač

Vydalo v roce 2025 nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, Praha 5,

dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz.

ISBN 978-80-7675-281-8 (pdf)

ISBN 978-80-7675-282-5 (epub)

ISBN 978-80-7675-283-2 (mobi)

(pdf – 1370. publikace, 486. elektronická;

epub – 1371. publikace, 487. elektronická;

mobi – 1372. publikace, 488. elektronická)

Překážky jsou nám křídly.

NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOL

Obsah

Úvod	9
Věk rozumu	13
Zahrady	65
Iluminace	83
Krasy umění	97
Bosá tanečnice	125
Můj madrigal	159
Smrtelné boty	201
Grant	215
Pokojné království	221
Kapka krve	235
Země tuláků	251

Úvod

PERO SI TO SE SKŘÍPÁNÍM šine po papíře: *hrb vzpoury, hrb vzpoury, hrb vzpoury*. Co znamenají ta slova? ptá se pero. Nemám tušení, odpoví zápěstí. Jsou to slova, která získávají tvar, a autorka, toho času v Dolině Charlotty, v údolí v severním Polsku, o nich teprve rozhodne. Charlotta, jméno evokující tvář panenky z porcelánu, kterou odložilo v trávě dítě, aby se mohlo vydat sbírat lesní plody. Ne nadlouho, ale současně dost dlouho na to, aby na panenku stihlo zapomenout, a z opuštěné panenky se postupem času stala Charlotta v dešti, Charlotta ve sněhu, Charlotta rozcupovaná rozdováděným psem. Její porcelánovou hlavu halí stíny buků, které prorůstají každým obdobím sněhu a rudých, následně mrtvých listů, vždy výš a výš. Slunečná období stírají růž z jejích tváří, ale nedokáží si podmanit netečnou intenzitu jejích mramorových očí.

Proč porcelánovou tvář? Proč ne tvář hradové panenky, jako byla ta moje, s knoflíky očí na plátěném obličejí? Odkud se bere

tahle záliba poukazovat k věcem, které jsem nikdy neměla? Tahle nevysvětlitelná přitažlivost takzvaných lepších věcí, o nichž se mluví v knihách: lněná vesta, dětské rukavičky, jemné boty z kůže. Probírám se stránkami jako imaginárními lodními kufry a pátrám po sametovém plášti, který by ukryl miniaturního Quasimoda, uvězněného v neohrabaném dětském tělíčku. Můj hrb vzpoury, můj nevzhledný, a přesto zcela nepostradatelný hrb vzpoury.

Když odkládám pero, přistihnu se, jak si broukám melodii ze starých časů, píseň o močálech v lesích, kde jsem kdysi postávala pod spěchajícími mraky, uhranutá tím vším kolem. Hrb vzpoury, hrb vzpoury, šine si to rákosím, nesmlouvavým kapradím, vyhýbá se býlí, hejnům mušek, komárů. Tam jsem si k opasku připnula kladívko a miniaturní svítilnu. Rozbíjela jsem skály a hledala jejich skrytá srdce, vysílala znamení mimozemským lodím, aby mě odnesly do daleka, a trpělivě čekala, až se budu moct nalodit. Zula jsem si boty a brouzdala potůčky, které byly protkané řasami a spěchajícími pulci, a dávala při tom pozor, zda nezahlednu záblesk jisté mince, která umožňuje vstoupit do podsvětí. Anebo zda nespátřím zubaté ostří úlomku kamene, který když se přesně přiloží k sobě podobným, vytvoří zrcátko, ve kterém se člověk odráží, zrcátko ze slonoviny.

Nechám práci práci a vstoupím do lesů v okolí Charlotty a zkoumám vnitřní mechanismy těch nejstarších stromů. V soustředných letokruzích jsou uzavřena vlákna čtvera bílých šatů, živoucích buněk dětství. Naškrobené záhyby šatů družiček. Křehké pozůstatky šatů umění. Koktejlové šaty, jemné jako kapesníček, s ctnostnou naivitou rock'n'rollu, které mi daroval můj bratr. A nakonec skoro nedotčená viktoriánská róba, moje svatební

šaty, ztělesňující sliby mému manželovi a slzy, jež jsem vyplakala pro muže, kterého jsem po určitý čas měla raději než sebe.

Bůh šeptá zvrásněnými místy na tapetě, kapka vody se rozprskne jak rovnice. V lese se začíná šerit. Stařec sedí na sudu a zpívá: *Našel jsem zlatku v poli, kdo mi ji rozmění?* Vtom na něj zavolá dítě: *Snad moje panenka ztracená, stříbrné ona v kapse má.* A jen tak, přivolaná vůlí, panenka se objeví. Charlotta. Nejdřív ruka, potom trup, a nakonec pyšná hlavička s upřeným pohledem modrých očí, které spatřily vyhnání andělů a doznívající hvězdy v plamenech.

Všichni jsou mrtví, všechno je zapomenuté, rozléhá se hlas. Vypočítávám všechny, kteří jsou tu stále se mnou. Nedostanu se dál než k tváři své sestry, nevinné, a přece vševědoucí. Dokud je tady ona, naše vzpomínky jsou v bezpečí. Ale co bude s budoucností, až obě odejdeme? Piš pro tu budoucnost, říká pero, pro odvrženého beránka, po kterém se slehla zem jako po popelu v hořícím podkroví. Přesýpací hodiny se převrátí. Každé zrnko je slovem, které exploduje do tisíců dalších, prvních i posledních chvil každé živé bytosti.

Vidím sama sebe na špičkách, jak se natahuji po knize v šarlatových deskách, předmětu lačné batolecí zvědavosti. Chtěla jsem vědět, co je uvnitř, a za nějaký čas napsat vlastní. Věřila jsem, že dokážu napsat nejdelší knihu světa, zapsat události každého jednotlivého dne. Napsala bych ji tak, aby si v ní každý mohl najít něco ze sebe. Někteří se mnou možná zůstanou, jiní se odvrátí. Co se mě týče, vynořila bych se z okrajů zářící haldy, kterou osvěčují paprsky neúprosného slunce, jako osamocený poutník hledající zahradu dětství.

Věk rozumu

PRVNÍ VJEM, NA KTERÝ SI VZPOMÍNÁM, byl pohyb: moje ruka mávající tam a zpátky, nepatrný úkon, jehož následkem se Bugs Bunny poroučel z tácu mé dětské stoličky. Můj tichý společník, kterého tam přede mě postavili v životní velikosti, zmizel jako vikinská loď, která přepadne přes okraj světa. Šmouha někde daleko mimo dosah, první důsledek mého jednání. Pamatuji si, jak mě otec držel v náručí a jak docela jiné to bylo než u matky. Byl klidný a já vyhledávala oporu jeho ramene. Táhl mě to k němu, ovšem to má matka byla všudypřítomná, dominantní. Nebyl mi ještě ani rok, když jsem se váhavými prvními krůčky pustila křížem přes kuchyni a pokračovala dál. Moji matku v jednom kuse zaměstnávalo její zvědavé a neposedné prvorozené dítě, které potřebovalo neustále prozkoumávat svoje okolí, vymaňovat se z jejího sevření, utíkat jí v parku a ztrácet se v obchodácích, aniž opětovalo její náklonnost.

Varovala mě před spoustou věcí, ale já je všechny musela zakusit sama, a tak jsem skončila pokousaná, poštípaná a vystavená všem druhům urážek a újem. S pramalou představou o tom, co se kolem mě strhne a co způsobím, jsem natáhla ruku po zapovězeném: zapálené cigaretě, stříbrném stolním zapalovači, škrtla jsem jím a krásný plamen se otřel o gumový náramek těsně obepínající mé zápěstí. Modrá ruka, popálený prst.

Kousek po kousku skládám neustále se rozvíjející mozaiku své preexistence. Na konci druhé světové války se Grant Harrison Smith, deprimovaný a sužovaný migrénami, které mu přivodila malárie, vrátil z aktivní služby v Nové Guineji a na Filipínách zpátky do Filadelfie. Střední školu před válkou nedokončil a místo toho spolu se sestrou a bratrem založil stepařské a akrobatické trio, ve kterém působil v roli hlavního tanečníka, jenže válka jejich plánům učinila přítrž. Beverly Williamsová, mladá vdova, která při porodu přišla o syna, pracovala v nočním klubu. Znali se už z časů dospívání a po válce našli jeden v druhém spřízněnost a útěchu. Nebyl si jistý, co přinesou příští roky, ale uvěřil, že hudbou budoucnosti je televizní vysílání. V roce 1946 se přihlásil na technickou školu v Chicagu, která po válce nabízela jako pobídku stipendium dvacet dolarů týdně, a byl přijat. V souladu s jeho plánem se moji rodiče vzali, měli prostý civilní obřad, načež nastoupili na vlak do Chicaga. Pronajali si dva pokoje v hotýlku v polské čtvrti poblíž Logan Square. Moje matka, když mě čekala, pracovala jako servírka, dokud dokázala stát na nohou.

Měla jsem se narodit na silvestra, ale na svět jsem přišla už o den dřív uprostřed velké sněhové bouře, čímž jsem matce překazila příležitost získat propagační novoroční dar v podobě

Den obětí války, 1947, Chicago

raného prototypu mrazničky. Takže dál používala zastaralý chladicí box a jednou týdně čekala na prodavače ledu, aby jí na koňském povozu přivezl velký ledový kvádr.

Do mé rozměrné dětské pamětní knihy s vybledlými různými deskami, *Mých prvních sedm let*, která byla zaplněná soupisem nemocí, narozeninových oslav a záznamy o mých pokrocích, zapsala matka báseň s názvem „Patti“. Byla z ní cítit radost z narození holčičky, byť byla neduživá a slabá na průdušky. Otec říkal, že jsem se s kašlem už narodila. Pořádně mě tehdy navlékl a společně jsme ve vířícím sněhu opustili nemocnici. Podle matky mi tehdy zachránil život, když mě celé hodiny držel nad stojácím umyvadlem, z kterého šla pára. Ale o tom jsem já nic nevěděla, stejně jako o otcových nadějích nebo o lopotě mé matky, která měla brzy znovu otěhotnět.

Moje sestra Linda se narodila třináct měsíců po mně, během další chicagské sněhové bouře. Ve dvou letech jsem Linda ještě neuměla vyslovit, a tak jsem jí říkala Dinny a to jméno jí po nějaký čas zůstalo. Vybavuji si matku s jejími tmavými vlnitými vlasy, věčně s cigaretou v ruce, já se batolím kolem, další dítě leží v kočárku a třetí potají nosí pod velikým kabátem Chesterfield. Když už své těhotenství nedokázala skrýt, majitel nás přinutil se odstěhovat. Se třetím dítětem na cestě musel otec zapomenout na své plány, že vkročí do rychle se rozvíjejícího světa televize, a našel si práci na plný úvazek.

Do mé dětské pamětní knihy matka zapsala všechny naše adresy. Během prvních čtyř let mého života jsme se přestěhovali jedenáctkrát, někdy do ubytoven, jindy do zařízených bytů. Sedli jsme na vlak do Filadelfie a zastavili jsme se na krátký, nepříjemný pobyt u Glorie, krásné, ale zlé sestry mého otce. Ještě teď před

sebou vidím spinet babičky Jessie, malé pianino, a jak dostávám od tety výprask za to, že jsem na něj zkusila hrát.

Tu zimu jsme se od Glorie odstěhovali do nedaleké Hamilton Street. Otec si našel místo v továrně, kde měl noční směny, matka dál dělala servírku. Na Štědrý den, než po celodenní dřině nastoupila do přeplněného autobusu domů, nám matka koupila do punčoch dvě velká lízátka a dva malé dřevěné ručně zdobené tučňáky, víc si nemohla dovolit. Když pak vystoupila, na rameni jí místo tašky visel jen popruh: někdo ho přerízl a utekl s její kabelkou. Tu historku vyprávěla ještě po letech, stále s lítostí, že jsme ty Vánoce nedostaly žádné dárky. Když se od té doby ocitnu na bleším trhu nebo ve vetešnictví, nedokážu odejít bez dřevěných tučňáků, jako bych chtěla zaplnit to rozlehlé ledové pole v jejím nešťastném, velkém srdci.

Náš bratříček se narodil v červnu 1949. Dostal jméno Todd – drobounké stvoření se zvrásněnou kůží, zabalené v bleděmodré přikrývce. Matka ho uložila do proutěného koše a my dostaly nakázáno, ať ho nerušíme. Vzpomínám si, jak jsem u něj stála a zírala na něj, ovládnutá pocitem, že je potřeba ho ochránit.

Brzy poté mi zjistili tuberkulózu, která se šířila mezi dětmi chudých imigrantů v naší čtvrti. Aby ochránili maličké a já se dostala do zdravějšího prostředí, můj dědeček z matčiny strany, kterému jsme říkali Daddy Frank, mě potají odvezl z přeplněné filadelfské ubytovny na svou ovčí farmu v Chattanooze. Byl pohledný, dobromyslný a hrál na piano ragtime. Mohla jsem volně běhat na čerstvém vzduchu, přibírala jsem po ovčím mléce a velkých dávkách streptomycinu, podávaných velkou skleněnou injekcí. Později jsem se dozvěděla, že Dolly, druhá žena Daddyho Franka, která byla bezdětná a o mnoho let mladší než

on, si pohrávala s představou, že by si mě nechali. Máma svého otce milovala, ale po téměř ročním odloučení mu musela pohrozit právníky, aby mě přivezl zpátky. Říkala pak, že jsem se vrátila s jižanským přízvukem, v lakýrkách a se stříbrnou sadou vidličky a lžíce, na kterých stálo vyryto PATTI LEE. Z tohoto období odloučení si toho pamatuji jen málo. V mé dětské pamětní knize se objevuje jen datum odletu do Chattanooga a prázdná stránka určená na oslavu mých třetích narozenin.

Na Prvního máje roku 1950 jsme se odstěhovali o necelé dvě míle dál za řeku Schuylkill do Baring Street. Byla jsem nezvladatelná mluvka, a tak zatímco miminko spalo, matka mi dovozovala sedávat samotné na verandě, když se od něj budu držet dál. S potěšením jsem pozorovala pozůstatky čtyřicátých let, které měly brzy uvolnit místo moderní době. Byly tu koňské povozy, prodavač ledu, hadrář a flašinetář, který měl opičku s červenou čapkou. Přes ulici stála budova ve středověkém stylu, kterou v roce 1892 postavil irský železniční magnát. S cimbuřími na věžích, viktoriánskou verandou a sedlovou střechou připomínala zámek. Později z ní udělali dominikánský klášter, pohádkové místo osídlené spěchajícími mnichy v černých pláštích přes bílé hábity. Cvrkot na Baring Street podněcoval moji představivost. Zámek jak z knížky pohádek a flašinetářova přátelská opička si později našly cestu do příběhů, které jsem spřádala pro své sourozence.

Linda byla tichá, mnohem menší než já, měla veliké, užaslé oči, byla vždy jen kousek za mnou a držela se mě za rukáv. Měla posmutnělou panenku jménem Jessica. Musela to být panenka z druhé ruky nebo z chudých poměrů, ale Linda Jessicu zbožňovala a tahala ji všude s sebou. Jednoho dne upadla Jessice ruka. Dělal jsem, co jsem mohla, a snažila se to spravit, ale gumička,

kteřá poutala drobnou paži k tělu, byla přetržená. Ručka tak spočívala na polici a čekala na nějakého schopnějšího chirurga.

Matka nás teď měla na starost tři. Naučila nás modlit se a dohlížela na posvátnou arénu mojí bujné představivosti. Do dětské pamětní knihy mi poznamenala, že mám sklon si vymýšlet. Když mi pravda nepřipadala dost zajímavá, přišla jsem s alternativní verzí reality. Aby zkrotila mou vynalézavou mysl, dostala jsem jich pár vařečkou a vedle toho jsem se stala cílem marných pokusů zasvětit mě do základů studia Bible a mravní výchovy. Na moje metafyzické otázky ohledně Ježíše, andělů a podrobností stran nebeských těles měla pramálo času. V pamětní knize stojí dvě moje otázky, zaznamenané jejím spěšným rukopisem: *Co je to duše? Jakou má barvu?*

Během večerních modliteb jsem trápila matku tolika otázkami, že se rozhodla mě zapsat do nedělní presbyteriánské školy. Když mi byly tři a půl, začala jsem se spolu s ostatními dětmi učit zpaměti Písmu. Na čas mě to uspokojilo, ačkoli jsem nedostala odpověď na žádnou ze svých otázek. Co jsem se naučila, jsem před spaním přeřikávala Lindě, která mě poslouchala s vykulenými očima a jednorukou panenkou v klíně.

Toddy byl stonavé dítě a my ostatní kolem něj našlapovali potichu, aby mohl spát. Jednou v noci jsem se probudila ze zlého snu, ve kterém jsem si – možná až trochu hrubě – hrála s miminem a utrhla mu při tom drobnou ruku. Probudila jsem se zpocená a neschopná rozlišit sen od skutečnosti. Ve tmě jsem nahmatala Jessičinu ruku, ležící na komodě, a rozeběhla se s ní k proutěnému koši s Toddym, abych mu ji mohla nasadit. Rozplakal se a matka mě našla, jak do něj napůl ve snu šťouchám ručičkou od panenky. Byla na mě pořádně našťvaná. Vylekala

jsem ji a probudila miminko. Do postele jsem se vrátila zmatená a vystrašená. Ten zlý sen se mi vracel celá léta, vždycky ta samá pasáž. Viděla jsem se v něm v pyžamu, ze kterého už jsem dávno vyrostla, měla jsem nesouměrně sestříhané husté tmavé vlasy, v natažené ruce jsem držela panenčinu ruku a šeptala bratrovo jméno: *Toddy*.

Před novým nájemcem dokázala matka skrýt těhotenství, ale ne křičící nemluvně. Byli jsme znovu zapuzeni a dočasně jsme se nastěhovali zpět k tetě Glorii na Rambo Terrace, kde jsme strávili tři nepříjemné měsíce v nehostinné atmosféře mezi stěnami z tmavého dřeva. I tentokrát mě to neustále táhlo ke klávesám babiččina úžasného spinetu. Nástroj připadl otci a matka mi slíbila, že bude můj, až budeme bydlet ve vlastním domě, a radila mi, ať jsem trpělivá. Otcova matka Jessie zemřela na rakovinu na Květnou neděli pár měsíců před mým narozením. Byla vlídná, pracovala jako krajčářka, hrála na spinet i harfu, jedna ze šesti sester, jejichž rodina se v roce 1890 přistěhovala z Liverpoolu. Otec svou matku hluboce miloval a často říkal, že Linda má svou empatickou povahu právě po ní. Jessie si svědomitě vedla deníky, jeden na každý rok, do nichž zaznamenávala zejména údaje o počasí a rodinných aktivitách. Když jsem byla starší, často jsem se pokoušela tuhle její každodenní praxi napodobit, ale pokaždé jsem na to během rychlého sledu dní zapomněla.

Šestého května roku 1951 jsme se přestěhovali do Newhall Street, což bylo přechodné řešení, které nabízeli rodinám vojáků, zatímco hledaly stabilní dlouhodobé bydlení. Byl to obílený komplex s kasárenskou atmosférou, který sestával ze tří spojených dvoupodlažních budov, každá pro čtyři rodiny. Tyčil se nad širokou

zanedbanou loukou, řídce porostlou sedmikráskami a pampeliškami. Celému tomu prostoru se říkalo familiárně Plácek.

Přímo pod námi bylo betonové prostranství s přetékajícími popelnicemi, barely od nafty, rezavými plechovkami a všemožným harampádím. Když byli dospělí z dohledu, často jsme se tam scházeli a vydávali se pátrat po pokladu. Ohromnému prostoru pod budovami jsme říkali Krysárna.

Bylo to zapovězené nitro komplexu, chabě zatlučené prkny, a my ho prozkoumávali pomocí kapesních baterek. Byla tam tma, prašno a spousta rudých očí velkých městských koček. Takhle vypadala naše hřiště, jedno zaplněné živou přírodou, druhé suti-nami – obě místními dětmi stejně oblíbená.

Když mi byly čtyři, měla jsem k objevování okolí víc svobody než moji sourozenci. Toddy byl ještě batole a Linda jako by se narodila pro to, aby mohla sedět mezi divokými květy obklopená motýly. Místo toho dřepěla na zemi za našim obydlím, s úžasem sledovala mraky nad hlavou, netečná k pobíhajícím krysám a k blátu, které jí prosakovalo ohrnutými ponožkami.

Bydleli jsme ve druhém podlaží první budovy a naproti přes chodbu žil starý pán a jeho vnučka, jediní přeživší z celé židovské rodiny. Pracoval v Kleinově čokoládovně, nosil těžký černý kabát, byl ostražitý a mírný. Matka se s nimi dělila o jídlo a on pak vždycky ze záhybů zimmíku vytáhl velkou tabulku čokolády. Po nocích s ním má matka, vždy empatická posluchačka, sedávala v kuchyni. Dívka s černýma očima nikdy neutrousila slovo, nikdy se od něj nevzdalovala ani na krok, a po několika měsících ti dva, stejně jako mnozí další, bez rozloučení tiše odešli.

Vídali jsme spoustu imigrantů přicházet a odcházet, ale jádro zdejších obyvatel tvořily rodiny vojáků, které se ocitly

v nejisté ekonomické situaci – sdílely, co měly, a staraly se navzájem o své děti. Během horkých letních večerů dospělí sedávali ve venkovních křeslech, kouřili cigarety, popíjeli pampeliškové víno, Seagramovu whisky nebo limonádu. Muži hovořili o válce, ženy se dělily o svá tajemství, děti pobíhaly okolo. Po šesti měsících dostali všichni nájemníci výpověď, poté následovala série odkladů demolice, což nám nakonec umožnilo zůstat téměř čtyři roky a poprvé tak poznat jakýsi pocit domova. Pro většinu rodin znamenaly soustavné odklady úlevu, děsily se, co bude dál. Ve vzduchu visela neustále přítomná otázka: Kam bychom jenom všichni šli? Možná do relokačního centra nebo do menšího bytu, dočasné zastávky v další budově určené k demolici. Zatímco se naši rodiče potýkali s nejistým osudem, my žili v nevědomosti – budoucnost byla starostí dospělých. Nás děti trápily jiné věci: v naší drsné, a přesto něčím kouzelné realitě jsme se museli vypořádat s krysy, šikanou, psy nakaženými od klíšťat a záplavou nemocí.

V následujících měsících jsem otravovala matku ohledně spinetu, přestože na něj v našem malém bytě zjevně nebylo místo. Gloria nechala uložit většinu věcí po babičce do skladiště. Naši ale neměli dost peněz, aby uhradili účet za uskladnění, a nakonec přišli o všechno, včetně spinetu, kostního porcelánu, tátových saní a knížek z dětství. To bylo velké zklamání a dost mě trápilo, že ty věci přijdou do rukou cizích lidí. Stále ještě vidím, jak se mé prsty natahují po slonovinových klávesách.

Jessieinu brokátovou rozkládací pohovku se podařilo zachránit, a tak vévodila obývacímu, který ústil do kuchyňky s masivními křesly na uhlí. Ten velikánský staromódní gauč jsme všichni zbožňovali. Když se naskytla zvláštní příležitost nebo

když přišla velká bouřka, všichni tři jsme se vykoukali společně ve vaně, oblékli se do pyžam, matka mezitím pohovku rozložila a my se na ni naskládali s velkou mísou popcornu. Zelený gauč nám byl po léta útěšným útočištěm a spojoval nás s babičkou, kterou jsme nikdy nepoznali.

Často nás navštěvoval matčin mladší bratr Bobby a obvykle s sebou přinesl dárky. Dal nám stejné malé panenky, dvě růžové pro holčičky a modrou pro chlapce. Toddy chtěl růžovou a já zase modrou, a tak jsme si je potají vyměnili. Toddy na své růžové panence hodně lpěl, a když jsme si jednou hráli venku, skutálela se mu ze skály. S pláčem mě zatahal za triko a dovedl mě tam. Viděla jsem ji, jak leží asi v půlce srázu zachycená v ostružině. Oba tam stáli v tichém očekávání, zatímco jsem vyhodnocovala situaci. Věděla jsem, co musím udělat, a odhadla nejlepší cestu. Když jsem klouzala dolů, přidržovala jsem se skalních výčnělků, poté jsem popadla panenku a jen s několika škrábanci vylezla zpátky.

Linda, v roli zdravotní sestřičky Dinny, vysbírala z panenčiny šatiček z praporoviny špínu a trny. V Toddyho tváři se zračil takový vděk, až se mi z toho svíralo srdce. Byli oba tak maličcí a sotva mluvili, a přesto působili nezvykle moudře. Sdíleli jsme těžko popsatelnou telepatii: svébytný jazyk, tajný kód, který jsme nejvíc uplatňovali při naší Hře s knoflíky, mísící pravdu imaginace se schopností být jako jedné mysli. Když jsme za nějaký dětský přestupek museli za trest sedět mlčky u nás v pokoji, vynalezli jsme báječný způsob, jak navzájem komunikovat. Sedávali jsme před starým javorovým psacím stolem se dvěma knoflíky na každém šuplíku, některé byly trochu uvolněné, a čekali jsme na ten správný okamžik. Pak jsem kývla hlavou, zavřeli jsme oči

a současně otočili oběma knoflíky. Rázem jsme se ocitli na palubě naší loďky s plachtami z ošoupaných prostěradel a odrazili jsme od břehu. Moře možností, po kterém jsme se plavili, zůstane už navždycky jen naše. Aniž někdo z nás vydal sebetišší zvuk, bez jediného vypísknutí nebo nadšeného výkřiku, jsme brázdili spektrem modře, zeleně, různých odstínů červených, růžových, zlatých a stříbrných, celou krabičkou voskovek Crayola.

Matka se sblížila s rodinou irských katolíků, kteří žili přímo pod námi. S Mary, Lesem, jejich třemi syny a Aggie, jejich prababičkou. Mary v dětství pokousala obrovská krysa a od té doby měla na krku hlubokou jizvu ve tvaru krysy čelisti. Děti z okolí měly před Aggie respekt a bály se jí, ale já jí byla fascinovaná. Ani jednu ze svých babiček jsem nepoznala, zemřely, než jsem se narodila. Aggie byla upoutaná na lůžko a s potěšením nám četla příběhy. Dostala jsem od matky vynadáno, že jí jsem na obtíž, ale Aggie ji odbyla s tím, že prý má času habaděj. Vzpomínám si na jediný okamžik, kdy jsem Aggie viděla vstát z postele, byla tak drobná, ani ne metr padesát vysoká, ve vybledlé noční košili a s copem bílých vlasů, který jí volně splýval po zádech. Přehrabovala se věcmi, dokud nenašla *Irské pohádky*, zelenou knihu se zlatou ražbou a válečnickem, který pozvedá štít a po boku mu stojí lovečtí psi. Pro radost mi opakovaně četla moje oblíbené pasáže. Když podřimovala, hrávala jsem si s těmi několika vojáčky, které jsem nosila v kapse. Její deka mi byla polem, ubohé vzedmuté břicho horou.

Když jsem na několik dní ulehla se spalničkami, chyběla mi. Jakmile se mi udělalo líp, vstoupila jsem do ztichlého bytu, jako pokaždé, bez zaklepání. Dveře byly vždy odemčené a Aggie ven

Sourozenci, Pláček, 1951

nechodila, a tak jsem očekávala, že ji tam najdu. Doufala jsem, že mi bude zase čist, ale když jsem vešla do pokoje, všechno bylo pryč: všechny její věci, její jemná vyspravovaná deka i kouzelná zelená kniha. Když jsem ležela nemocná, nikoho nenapadlo mi říct, že Aggie zatím zemřela. Tehdy se málokdy dětem něco říkalo. Stála jsem tam a přemýšlela, co mám dělat, pak jsem si tiše sedla na židli jako obvykle a představovala si své vojáčky, jak sjíždějí dolů z horského vrcholku Aggieiny deky.

Když jsme nedávno s Lindou vzpomínaly, posmutněle jsem mluvila o Aggie, o její knize irských pohádek, a litovala jsem, že už si svoje oblíbené pasáže neumím vybavit. O několik týdnů později mi poštou přišel tajemný balíček. Bez vzkazu, beze slov, přesně jak to často dělávala má matka. Zelená kniha se zlatou ražbou a válečníkem pozvedajícím štít. Nejdřív jsem ji sotva byla s to otevřít, pak jsem se zhluboka nadechla, dychtivě se začetla do příběhu o Fionnových chlapeckých letech a poznala v nich místa, která jsem kdysi měla tolik ráda. *Všechny touhy kromě jediné jsou pomíjivé, ale ta jediná trvá navěky.* Byla to touha po vědění, kterou Fionn tak bezvýhradně přijal, a když se ho ptali, jak využije své znalosti, zvolal: *Napíšu báseň.* Když jsem tu pasáž četla, vybavila jsem si Aggiein irský přízvuk, její třesoucí se ruce a plamen své představivosti.

Když nastal čas nastoupit do školky, snášela jsem odloučení od sourozenců těžce, ale zároveň jsem na ni byla zvědavá. Autobusové spojení neexistovalo, a tak jsem z Plácku chodila pěšky dva kilometry do školy Charlese W. Henryho, historické dvoupodlažní cihlové budovy v koloniálním slohu na Carpenter Lane. Šla jsem podél dálnice po mostě přes Schuylkill River, které kdysi Lenapové říkali *Tulpehane* neboli Želví řeka. Když foukal silný

vítr, bála jsem se, že mě odnese, a za silných dešťů jsem se vracela domů promoklá, což se možná podepsalo na mých opakujících se zánětech průdušek. Ale zbožňovala jsem ty nádherné věžovité stavby v dálce, tak odlišné od opuštěných budov u nás, určených k demolici. Vymýšlela jsem si dlouhé příběhy o chudém dítěti, které si získalo královu přízeň a stoupalo po vápencových schodech až k širokému portálu.

Časem jsem našla zkratku přes malý lesík. Někdy jsem se tam ráno zastavila a jen tak postávala u malebného jezírka. Hra slunečních paprsků na hladině byla natolik okouzlující, že jsem si byla jistá, že to místo obývají duchové – kapesní ráj. To skryté útočiště zastrčené stranou rušného bulváru jsem milovala. Právě tam jsem našla hodně starou želvu kajmanku. Tehdy bylo v okolí Filadelfie ještě spoustu kajmanek dravých, lidé je chytali a prodávali do restaurací na želví polévku. Jednou ráno pomalu vylezla po mělké stěně jezírka a zastavila se jen pár kroků ode mě. Sedla jsem si na kámen, v ruku jsem uchváceně tiskla svou kostkovanou školní tašku. Želva byla ohromná, s prastarýma očima, rozhodně to musel být nějaký želví král. Podobně jako předtím s mými sourozenci jsme spolu navázali telepatické spojení. Vstoupila jsem do jejího světa, i když bych jen těžko dokázala říct, kde to vlastně jsem. Připadalo mi tehdy, že to celé trvalo jen chvíli, ale když jsem přišla do školy, učitelka byla pořádně rozzlobená: byl čas oběda a já strávila celé dopoledne pryč.

Matka byla hysterická, měla totiž chorobný strach z únosu, který tehdy ještě přiživila kauza vraždy dítěte manželů Lindberghových. Oddechla si a současně zuřila, vyslýchala mě na sto způsobů, kde jsem to ráno byla. Dokázala jsem říct jen, že *nikde*, protože vysvětlit to bylo nemožné. Byla stále natolik rozrušená,

že se do toho vložil můj otec a navrhl, ať si spolu uděláme procházku. Vyzval mě, ať mu ukážu to své nikde. Vedla jsem ho zkratkou, kolem hřiště, a když jsme vcházeli do lesa, držel mě za ruku. Všude bylo ticho. Sedli jsme si spolu na kámen a já mu přiznala, že jsem si tu povídala s obří želvou. Ještě mi položil několik otázek a pak jsme tam mlčky seděli, šťastní, v té vzácné chvíli, na kterou jsem pak často vzpomínala. Přála jsem si, aby i on želvu spatřil, ale ta se tentokrát neobjevila. Cestou zpátky jsem se zeptala, jestli o tom poví matce. Řeknu jí, že jsi v pořádku, jen ses trochu zasnila, jak se ti to stává, a ztratila jsi pojem o čase. To ostatní může zůstat mezi námi. Otec už se o tom nikdy slovem nezmínil. Matka mi vynadala, že jsem šla jinou cestou, a musela jsem slíbit, že už to neudělám. Ten večer jsem cítila, že se všechno urovnalo, ale pomodlila jsem se za želvího krále, smutná, že už ho nikdy neuvidím.

Matka si spolu s jednou ženou z práce jménem Novella začala přivydělávat žehlením, pět dolarů za koš, které si rozdělily na půl. Jednou v sobotu mě Novella vzala se svým synem do zoo. Chytila nás každého za ruku, procházeli jsme se a jedli cukrovou vatu. Nikdy předtím jsem ji za ruku nedržela, byla velká a měkká, a všimla jsem si něčeho nového. Teto Novello, řekla jsem, proč je tvoje ruka tmavší než moje? To vážně nevím, zlatíčko, zasmála se, tak mě asi zkrátka Pánbůh stvořil. A to bylo všechno. Krátce poté jsme prošli kolem kartárky, která zachytila můj pohled a sykla na mě. Nevšímej si jí, řekla Novella. Mě to ovšem zneklidnilo, měla jsem pocit, že je to špatné znamení. Proč to ale udělala? Novella se zastavila, sklonila se ke mně a usmála se. Protože jsi výjimečná, řekla, a ať tě ani nenapadne o tom někdy pochybovat.

Přestože jsem dostala vynadáno, že se toulám, pouštěla jsem se i dál na průzkum, kdykoli to šlo. Někdy kolem Halloweenu jsem šla okouknout kolečkové brusle, které jsem o týden dřív zahlédla za oknem v Pep Boys. Vedla tam zkratka kamenným tunelem, jenž ústil do Wissahickon Avenue, která se už nacházela mimo matkou povolené území. Mraky se pohnuly, zastínily slunce a ve vstupu do tunelu se náhle udělala tma. Zaváhala jsem, ale pak si slunce prorazilo cestu skrz a východ na druhé straně ozářil proud světla. V tu chvíli jsem spatřila poklad, malé drahokamy roztroušené na cestě. Rubíny, topaz a snad i pár smaragdů se zatřpytilo a opět zmizelo v obnoveném přitnutí. Před očima se mi mihl obraz sedmi trpaslíků, kteří kutají celé sudy drahých kamenů a zpívají si hej-hou. Stála jsem ohromená, jako přimražená, ale pak jsem bryskně sestavila plán. Sesbírám poklad, zachráním svou rodinu a sousedy od chudoby, splatím všechny jejich účty. Koupím si brusle a Lindě s Toddym cokoli budou chtít. Všechno se to stalo během několika vteřin. Vrhla jsem se k drahokamům, ale pak jsem se zarazila. Na zemi přede mnou ležely stovky bonbónů M&M's: červené, žluté, zelené; moje rubíny, topazy a smaragdy odhalené v sloupu světla. Posbírala jsem je, otřela je do rukávu a nacpala si je do kapes. Najít jindy tolik sladkostí, byla bych štěstím bez sebe, ale teď jsem si připadala oklamaná, jako oběť svých nevinných iluzí. S pocitem zklamání jsem všechny M&M's vzdorovitě snědla a ani mě nenapadlo podělit se o ně se sourozenci.

Na oslavě svých pátých narozenin jsem nebyla. Místo toho jsem ležela ve tmě se silnou migrénou, ne však tak hroznou, jako byly ty matčiny, a utěšovala jsem se tím, že ji mám nepochybně z malárie jako otec. Následující ráno jsem na kuchyňském stole

nalezla balíček od matky, brusle s kuličkovými ložisky od Pep Boys, po kterých jsem tajně dychtila. Jako by vždycky věděla, co si myslím, co mám za lubem, ať dobrého, nebo špatného. Pozorně zkoumala, jak se chovám, okamžitě rozpoznala klam, neustále mě vyslýchala a nutila mě tím, abych před ní tajila i to, co jsem vůbec tajit nemusela. Z toho nejčastěji pramenily naše konflikty. Za každou cenu se snažila mít o mně přehled, dokonce mě formovat, ale já chtěla tvrdohlavě zůstat sama sebou. Současně ale dokázala poznat, co je pro mě důležité. Ty brusle jsem zbožňovala, přesně ty jsem si přála, a dodnes si umím zpřítomnit ten pocit, jak jsem si na nich poprvé zapnula řemínky, utáhla je a poté už jen cítila vibrace asfaltu, když jsem uháněla po zapovězených bulvárech.

Školka byla jedno velké zklamání: sedávali jsme v kruhu a odříkávali Paci, paci, pacičky, učení bylo mechanické, odpolední odpočinek jsme trávili schoulení vedle sebe na podložkách. Moje nohy byly příliš dlouhé a já sama příliš neklidná, na to abych usnula. Nejspíš mě měli za plačtivé dítě, tak trochu samotáře; sotva si vzpomenu, že bych si kdy povídala s učiteli nebo spolužáky. Mnohem radši jsem trávila čas se sourozenci a zabývala se vlastními myšlenkami, až jsem si postupně vytvořila jazyk, jímž bych je dokázala vyjádřit. Tím jazykem byla poezie.

Moje dětství bylo proustovské, střídaly se v něm karantény a zotavování. Během prvních šesti let jsem se potýkala s jednou infekční nemocí za druhou: se zánětem průdušek, tuberkulózou, zarděnkami, příušnicemi a planými neštovicemi. Po akutní fázi nemoci následovalo vleklé období klidu, kdy jsem ležela na provizorním lůžku u kamen a představovala si postavy ze svých knih, jak se pouštějí za dobrodružstvím daleko za hranicemi stránek.

Nic ve mně nevyvolávalo větší hrůzu než skleněná injekční stříkačka, která se vynořuje z lékařovy brašny. Co nejdéle to šlo, jsem se příznaky přicházející nemoci pokoušela skrývat a často nahlížela do salátového vydání *Nového rodinného herbáře* nebo do *Domácího lékaře*, průvodce po bylinách a přírodních lécích po otci mé babičky z matčiny strany, který se věnoval lidovému léčitelství. Na frontispisu byli dva andělé strážní. Křehká knížka, zabalená v plátně, chřadla v naší knihovně. Když matka nebyla doma, vybalila jsem ji a pokoušela se rozluštit její obsah, který se mi někdy drolil pod rukama. Byla jsem odhodlaná ochránit sebe i své sourozence před strašlivou injekcí s penicilinem.

Studovala jsem popisy nemocí vzadu v knize a poté hledala příslušná přírodní léčiva. Vývar z čerstvě nasbíraných pampeliškových lístků, citron a med nebo lžička jablečného octa byly zaručenými prostředky proti drobným neduhům. Toddy byl ještě moc malý, aby se něčím takovým trápil, ale Linda v tom byla můj spojenec. Když se u nás objevily příznaky nějaké neznámé nemoci, horečka, rýma nebo zimnice, obrátila jsem se na přírodní bibli a diagnostikovala záškrť. Obě jsme si dopřály pořádnou dávku octa, okamžitě jsme zalezly do postele, hlavu schovaly pod deku a úspěšně jsme vypotily, cokoli nás právě trápilo. To léčivé pouto šťastně sdílíme dodnes; nad obávaným záškrtem jsme zvíťazily bez cizí pomoci.

Ačkoli mi nemoci dál dělaly společnost, s postavami v knihách, které byly upoutané na lůžko, jsem se neztotožňovala. Mým vzorem byla Mary Lennoxová z *Tajemné zahrady*, houževnatá sirota, která jediná z celé rodiny přežila cholera, a přesto dokázala přimět syna svého opatrovníka, aby vstal z invalidního vozíku a začal znovu chodit. Zjistila jsem, že Robert Louis Stevenson

a L. Frank Baum strávili velkou část dětství na lůžku a to období překonali díky síle, kterou jim dodávala jejich ohromná a nádherná představivost.

Tehdy jsem si myslela, že mě při životě udržela silná vůle spolu s přírodními léky. Byla jsem moc malá, abych dokázala docenit, že za své zdraví vděčím spíš péči, kterou mi věnovali lidé kolem mě. Otec mě zachránil, když jsem byla novorozeně. A když jsem ulehla s nemocí, matka vždy sedávala u mé postele, ačkoli měla sama práce nad hlavu. Teprve po letech, zcela jistě až po její smrti, jsem dokázala docenit, jak se obětovala, a porozumět jejím komplikovaným citům.

Matka prožila většinu života bez mateřské lásky. Babička Marguerite zemřela ještě před mým narozením. Byla menší, zelenooká, temperamentní a hrála na mandolínu. Matka ji zbožňovala, ale u babičky bohužel propukla psychóza, začala se chovat agresivně a v roce 1932 se dostala do ústavní péče, odkud se už domů nevrátila. Už nepoznávala své děti, ale přesto ji napořád všechny milovaly a stýskalo se jim po ní. Jejich muzikální domácnost, kdysi tak šťastná, se rozpadla. Moje matka a její dva mladší bratři se dostali do péče své babičky Olive Lily Hartové. Ta sama vychovala čtyři syny, takže oba malé chlapce přijala za své, ale k mé matce zůstala lhostejná a chladná.

Tvrdé srdce Olive, jíž všichni říkali Bábi, si matka nikdy získat nedokázala. Byla to vysoká, respekt vzbuzující žena ze Středozápadu, která nosila brož s kamejí a sukně až na zem. Pocházela z rodiny britských opozičníků, jezdila na koni a vychovala své sourozence poté, co je po smrti jejich matky opustil otec. Bývala bych si ji možná idealizovala, jenže ona ke mně projevovala stejný nedostatek vřelosti jako k mojí matce. Byla jsem svědkem,

jak jí matka vydrhla prádlo na valše, vyždímala ho a pověsila, pak každý kus složila a naplnila velký koš, aniž by se jí za to dostalo jediného slůvka vděku. Když jsme z jedné takové návštěvy odcházeli, Bábi vzala zpoza vitríny velkou sklenici s bonbony a nabídla mým sourozencům, ale jakmile jsem k ní natáhla ruku já, okamžitě prudce zaklapla víko. Matka tam jen mlčky stála. Chytla jsem se jí za ruku a nic jsem neřekla.

Než mě ten večer uložila, darovala mi matka *Stříbrné penízky*, svou milovanou knihu básní a jednu z mála drahocenných upomínek na její dětství. Pochopila jsem významnost té knihy a obřadně ji přijala. O zvláštním chování Bábi, o bonbonech ani o prádle jsme nemluvíly. Na některé věci jsme slova nepotřebovaly.

Lehce ošoupané *Stříbrné penízky* jsem s láskou dostala v období bezmezného zvědavosti a bez jakýchkoli instrukcí kromě jediného: věřit. Přemítala jsem o prvních verších knihy: *Chceš-li vstoupit do země pohádek, musíš mít s sebou stříbrný penízek. Je ale věru nesnadné, nalézt penízky stříbrné.* Byla jsem si jistá, že v té knize najdu vchod do nadpřirozeného světa, po kterém tolik toužím. Prokousala jsem se básněmi a z paměti se naučila modlitbu ke skřítkům a vílám, těm nezbedným pozemským andálkům. *Zůstaňte při mně, Bože a víly. Já na vás čekám, každíčkou chvíli.* Opakovala jsem si to cestou do školy.

Odhadovala jsem, že k nalezení stříbrných penízků potřebuji dvě věci. Srdce, které dokáže proniknout do jiných dimenzí, a oči, které pozorují, aniž soudí. Možná bude třeba odlákat ochránce malého království, kteří střeží penízky v pokladnici, anebo se zmocnit vílích křídel a za penízky je vyměnit. Přiložila jsem ruku k zemi a zkoušela, jestli neucítím vibrace od jejich nožek. S očima upřenýma k nohám jsem vyhlížela třpytící

se tuláčky, které je možné spatřit jen v určitém světle. Také jsem si pohrávala s představou si stříbrný penízek vydělat, ale nedokázala jsem proniknout některými enigmatičtějšími verši. Svým nejoblíbenějším jsem tužkou udělovala hvězdičky, nejvíc jich dostala báseň „Touží po šatu z nebes“ W. B. Yeatse. Touha jim porozumět mě vedla k tomu, abych zapracovala na svých čtenářských schopnostech, a to se mi pod matčíným vedením podařilo.

Časem jsem si uvědomila, že své penízky už mám. Nebyly to mince, ale něco mnohem cennějšího. Dala mi to moje matka a jí zas ta její. Onou pokladnicí byl ten drobný svazek a básně byly penízky. Poezie, ten úžasný jazyk, kterého si tolik cenil mladý válečník Fionn, tvořila mapu, jež vedla do království nekonečné imaginace.

Nemohla jsem se dočkat, až začnu chodit na základní školu, kterou jsem si představovala jako svobodné místo s neomezeným přístupem do knihovny plné dětských knih. Byla jsem osvobozená od matčina bdělého oka, místo toho jsem se ale ocitla pod vládou přísné a nepříjemné učitelky. Několik prvních měsíců jsme strávili úmornou četbou výukové knihy *Legrace s Dickem a Jane*, se psem Spotem a filozofujícím zahradníkem Zekem. Jen jsem to prolétla a pak jsem bývala při vyučování často přistižena, jak si čtu knihu dle vlastního výběru. Když mě učitelka vyvolala, byla jsem myšlenkami jinde. Musela jsem vstát a bezradně jsem sklopila pohled. Na podlaze odpověď nenajdeš, napomenula mě učitelka.

Potěšení mi přinášela příprava pomůcek na hodinu krasopisu: Carterův skleněný kalamář, lahvička s náhradním inkoustem, školní namáčecí pero a tři hroty v modré krabičce od zápalek. Školní lavice měla na pravé straně otvor, kalamář do něj ale moc

nepasoval, což ústilo v řadu drobných nehod. Lavici pokrývaly Rorschachovy skvrny po mých předchůdcích. I přes veškerou poctivou snahu jsem k nim brzy připojila stopy vlastní práce: dřevěnou desku potřísnily kapičky inkoustu, od nichž jsem si zamazala prsty i okraje rukávů. Hodiny psaní jsem si užívala. Slunce, které proudilo dovnitř širokými vysokými okny, rozprostíralo ostrůvky světla po ošlapaných prknech křivé podlahy. Často jsem se přistihla, jak při hodině matematiky nebo čtení do těch oken zírám, ztracená v nerozvinutých myšlenkách, ale nikdy v hodině krasopisu. Nemohla jsem se dočkat, až budu psát psacím písmem. Ještě teď si dokážu vybavit spolužáky, jak sedí sklonění nad širokými linkovanými listy a jejich pera jednohlasně škrábou po papíře. Připojila jsem se k tomu sboru a vytvářela smyčky a křivky, ze kterých se jednoho dne měla stát písmena a poté řady slov. Často jsem pozorovala otce, když vyplňoval šeky, a natolik obdivovala jeho elegantní kličky, že jsem se později na neplatných šecích pokoušela stále dokola jeho podpis napodobit.

Na školním hřišti jako by mě všechno postrkovalo někam do rohu, odkud jsem pozorovala ostatní. Tady už jsem nebyla náčelnicí své věrné družiny a jen jsem osamoceně postávala stranou. Právě tehdy jsem zaslechla svou učitelku, jak o mně šeptá kolegyni, že jsem ošklivé káčátko, které jako by sem proklouzlo z pohádky Hanse Christiana Andersena. S ostatními jsem nedržela krok, ale v myšlenkách jsem byla přesto o několik kroků dál, protože jsem si v sobě nosila světy, ve kterých jsem freneticky žila, četla nebo tvořila.

Ve škole nikoho nenapadlo, že mám – coby faktická náčelnice party z naší čtvrti – dvojí identitu. Vzala jsem si za vzor komiksovou postavičku Malou Lulu, která žila ve světě bez dospělých.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Chléb andělský.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.